

Siniša Lajnert*

Željezničke dječje jaslice u Zagrebu (1945. – 1953.)

SAŽETAK

Rad opisuje željezničke dječje jaslice u periodu od završetka 2. svjetskog rata pa sve do godine 1953. Temelji se isključivo na proučavanju arhivskoga gradiva koje se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu. Članak je usklađen s elementima Međunarodne arhivističke norme ISAAR (CPF). Prvi željeznički vrtić počeo je s radom još davne 1928. godine. Pravila prvog Željezničarskog dječjeg obdaništa i lječilišta u Zagrebu odobrila je 12. rujna 1931. Kraljevska banska uprava Savske banovine u Zagrebu. Jaslice su se izdržavale iz sredstava koje je davala željeznica i doprinosa roditelja. Godine 1953. besplatno su predane Narodnom odboru grada Zagreba. Preuzete željezničke dječje jaslice ušle su u sastav Higijenskog zavoda.

Ključne riječi: dječji vrtić; jaslice; željeznica

Uvod

Sustav socijalne skrbi na željeznici uvijek je bio izuzetno dobro organiziran i razvijen. Željeznice su kroz cijelu svoju povijest imale izrazito naglašenu socijalnu komponentu. Postoji mnoštvo primjera za to, poput primanja socijalno nezbrinute djece na izučavanje zanata, povlaštene vožnje za omladince i socijalnu ugroženu djecu itd. U ovom članku obrađeno je osnivanje i rad željezničkog vrtića, odnosno jaslica.

* Adresa za korespondenciju: Siniša Lajnert, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Marulićev trg 21, HR-10 000 Zagreb, e-mail: slajnert@arhiv.hr

Ovaj članak temelji se isključivo na proučavanju arhivskoga gradiva¹ koje se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu. Riječ je o fondovima br. 1353. Zbirka pravila iz 1576. Direkcija Jugoslavenskih državnih željeznica Zagreb (1945. – 1953.). Članak je usklađen s elementima Međunarodne arhivističke norme ISAAR (CPF).² Riječ je o suvremenoj arhivističkoj metodologiji za opis neke institucije.

Članak obuhvaća period od završetka 2. svjetskog rata pa sve do godine 1953., kada je Narodni odbor grada Zagreba preuzeo dječje jaslice od Željezničke radionice “Ivan Krajačić”³.

Kratak prikaz željezničkog vrtića do 1945. godine

Zakon o zaštiti radnika donesen je 28. veljače 1922. Temeljem čl. 26. navedenog Zakona, u onim industrijskim poduzećima, u kojima je radilo više od 100 radnika, od kojih je barem 25 bilo s malom djecom koju oni za vrijeme rada u poduzeću nisu imali kome ostaviti kod kuće na čuvanju, vlasnici poduzeća bili su dužni podići u neposrednoj blizini svoga poduzeća naročita dječja skloništa, u kojima su se za vrijeme trajanja rada u poduzeću čuvala djeca radnika. Pod ovaj Zakon potpadala su i sva prometna poduzeća na teritoriju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS).⁴

Prvi željeznički vrtić počeo je s radom još davne 1928. godine. Željezničarsko obdanište imalo je sreću da ga je Oblasni odbor Zagrebačke oblasti jednom izvanrednom dotacijom od 50.000. dinara potpomogao, tako da je do otvorenja Obdaništa uopće moglo i doći. Bez ovako bogate subvencije Oblasnog odbora najvjerojatnije ne bi bilo moguće uspostaviti Obdanište. Od otvorenja Obdaništa, tj. od 1. travnja 1928. pa do 18. prosinca 1928., u Obdaništu je bilo smješteno 25 djece. U mnogim slučajevima, osim svoga redovitog zadatka, Obdanište se pokazalo kao jedna izuzetno korisna ustanova. Osim što je preko dana primalo redovito djecu siromašnih željezničara, njegovalo ih i prehranjivalo, a po potrebi i liječilo, ono je uvelo i redoviti pregled sve željezničarske djece koja su mogla doći tjedno jedanput na opći pregled. Ondje je stručni liječnik Obdaništa davao majkama savjete o

¹ Arhivsko su gradivo zapisi ili dokumenti koji su nastali djelovanjem pravnih ili fizičkih osoba u obavljanju njihove djelatnosti, a od trajnog su značenja za kulturu, povijest i druge znanosti, bez obzira na mjesto i vrijeme njihova nastanka, neovisno o obliku i tvarnom nosaču na kojem su sačuvani; vidi Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, *Narodne novine. Službeni list Republike Hrvatske* (Zagreb), 105(1997).

² ISAAR (CPF), *Međunarodna norma arhivističkoga normiranoga zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji*, Priredilo Ad hoc Povjerenstvo za norme opisa, Pariz, Francuska, 15. - 20. studenoga 1995. (konačna verzija koju je odobrilo Međunarodno arhivsko vijeće, Zagreb, 1999., kao i ISAAR (CPF), *Međunarodni standard arhivističkoga normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe i za obitelji (drugo izdanje)*, Međunarodno arhivsko vijeće, Sarajevo, 2004.

³ Željeznička radionica “Ivan Krajačić” danas je Tvornica željezničkih vozila Gredelj d. o. o. Zagreb u stečaju.

⁴ *Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Beograd)*. 128(1922)

prehrani, liječenju i higijenskom odgoju, tako da se moglo reći bez ikakvog umišljaja da je Obdanište činilo i više nego što je to zapravo i bila njegova zadaća.

Prema dopisu Predsjedništva Obdaništa upućenom 18. prosinca 1928. Socijalno-humanitarnom odsjeku Oblasnog odbora Zagrebačke oblasti, Obdanište se uzdržavalo samo od prinosa Bolesničkog fonda državnih željeznica i od darova željezničarskih društava. Mjesečni rashod Obdaništa iznosio je oko 7.000. dinara, a stalni doprinos Bolesničkog fonda iznosio je godišnje samo 50.000. dinara. Sve ostalo Obdanište je moralo priskrbiti preko potpora, darova i subvencija.⁵

Pravila prvog Željezničarskog dječjeg obdaništa i lječilišta u Zagrebu odobrila je 12. rujna 1931. Kraljevska banska uprava Savske banovine u Zagrebu. Obdanište je bilo dobrotvorno društvo bez tekovne svrhe, a bilo je osnovano u Zagrebu, kako bi se u prvom redu dojenčad željezničara preko dana čuvala, hranila, njegovala, a po potrebi i liječila, da se dojenčad željezničara koji su živjeli u nezdravim i krajnje nehigijenskim stanovima ili u raznim teškim socijalnim ili zdravstvenim prilikama i preko dana i preko noći zadrži u Obdaništu, da ono bude ujedno ambulanta, liječnička i savjetodavna stanica za zdravstveni i socijalni nadzor željezničarske dojenčadi, da prima na odmaranje i liječenje putem ležanja i odrasliju djecu između 6 i 14 godina, a ako je bilo raspoloživih mjesta mogla su biti primljena do 1/5 cjelokupnih mjesta i strana djeca.

Sjedište Obdaništa, njegovo pokretno i nepokretno imanje bilo je u Zagrebu i nije moglo biti drugdje preneseno. Prihodi Obdaništa bili su: godišnja ili povremena dotacija Bolesničkog fonda državnog saobraćajnog osoblja, darovi i pokloni, zapisi, legati državnih i samoupravnih vlasti, javnih i privatnih društava i korporacija, privatnih osoba te željezničarskih udruženja, saveza i društava, bilo u naravi, bilo u gotovu novcu ili vrijednosnim papirima, prinosi redovitih članova i podupiratelja i ukamaćivanje vlastitog imetka.

Članovi Obdaništa bili su: utemeljitelji, podupiratelji i redoviti članovi. Utemeljitelji su bile državne ili samoupravne vlasti, jurističke osobe, javne ili privatne korporacije i društva, i osoba koja su jednom zauvijek uplatile najmanje 5.000. dinara u svrhu Obdaništa. Oni su bili počasni članovi i nisu imali prava na utjecanje oko njegova vođenja i poslovanja u njemu. Podupiratelji su bili članovi koji su stalno podupirali uzdržavanje i razvoj Obdaništa s najmanjim godišnjim prinosom od 1.000 dinara. Podupiratelji su imali pravo glasa na godišnjim skupštinama Obdaništa. Redoviti članovi bili su oni aktivni ili penzionirani željeznički službenici koji su pridonosili za Obdanište najmanji mjesečni ulog od 1 dinara. Oni su imali pravo glasa na

⁵ Hrvatski državni arhiv (dalje: HR-HDA) 1353. Zbirka pravila (ZP), Grupa VI, građanske stranke, ZP 2705.

skupštinama Obdaništa. Ustroj Obdaništa: Glavna godišnja skupština (redovita i izvanredna), Upravni odbor (9 osoba), Uprava Obdaništa (predsjednik Upravnog odbora, tajnik, blagajnik, stručni šef/liječnik Obdaništa), Nadzorni odbor.⁶

Djelovanje željezničkih dječjih jaslica (1945. - 1953.)

Nakon završetka 2. svjetskog rata, točnije 15. lipnja 1945., upravnik Željezničke radionice Zagreb uputio je dopis Ravnateljstvu državnih željeznica Zagreb u kojem moli da se zgrada bivšeg Željezničkog dječjeg obdaništa u Trnjanskoj cesti, u kojoj se tada privremeno nalazila vojnička straža, ustupi na uporabu Radionici i to za smještaj Kemijskog laboratorija, Željezničke ambulante za radničko osoblje, za sobe za goste te stan za čuvara zgrade. Ravnateljstvo državnih željeznica odgovorilo je da trenutno nije moguće udovoljiti traženju Radionice jer se zgrada Željezničkog dječjeg obdaništa trebala upotrijebiti za održavanje tečajeva i kao internat za polaznike tečajeva.⁷

Glavna direkcija eksploatacije željeznica Zagreb podneskom pod br. 4502/1948. od 19. veljače 1948. zatražila je od Zdravstvenog odjela Gradskog narodnog odbora u Zagrebu načelno odobrenje da može podignuti zgradu za dječje jaslice na gradilištu u produženju zgrade u Branimirovoj br. 5, na kojem se nalazila zgrada bivše gostionice "Putnik". Odlukom br. 2241-IV-3-A-1948. od 5. ožujka 1948. ova je molba odbijena s izgovorom da mjesto nije prikladno, budući da je u ulici s jakim prometom, u blizini kolodvora i nove pošte, pa bi djecu mogli smetati buka, čađa i dim.⁸

Glavna direkcija eksploatacije željeznica Zagreb svoje dječje jaslice sama je financirala. Tako je npr. sekretar zagrebačke Glavne direkcije 28. lipnja 1948. odobrio za potrebe dječjih jaslica nabavu 30 m platna za ručnike i 40 m za pelene.⁹ Navedeni sekretar je 30. lipnja 1948. odobrio za izradu namještaja za dječje jaslice Glavne direkcije nabavu 15 komada zasuna za dječje krevetiće, 20 komada zatvarača za ormariće, 18 komada ručica za otvaranje ormarića i 5 komada igala za strojeve za šivanje. Predviđeni izdatak iznosio je 700 dinara. Financijska sredstva bila su osigurana.¹⁰ Istoga dana sekretar je odobrio za dječje jaslice Glavne direkcije izdatak za izradu 4 komada tapeciranih jastuka. Financijska sredstva bila su također

⁶ HR-HDA 1353, Grupa VI, građanske stranke, ZP 2522.

⁷ HR-HDA 1576. Direkcija Jugoslavenskih državnih željeznica Zagreb (1945. – 1953.), spis ur. br. 3548/1945.

⁸ HR-HDA 1576, spis ur. br. 6080/1948.

⁹ HR-HDA 1576, spis ur. br. 15529/1948.

¹⁰ HR-HDA 1576, spis ur. br. 15790/1948.

osigurana.¹¹ Na isti dan odobrio je i nabavu jednog ventilatora za jaslice. Predviđeni izdatak iznosio je 1.500 dinara. Izdatak je teretio konto 316.¹² Dana 12. srpnja 1948. sekretar Glavne direkcije odobrio je i nabavu igrački za djecu za potrebe jaslica. Predviđeni izdatak iznosio je 3.500 dinara¹³ itd., itd.

Jaslice za djecu osoblja same Glavne direkcije i jedinica koje su se nalazile u njenoj blizini osnovane su pri Glavnoj direkciji u srpnju 1948. Jaslice su se izdržavale iz sredstava koje je davala Glavna direkcija i doprinosa roditelja. U smislu općih propisa koji su vrijedili za primanje djece u dječje jaslice na području NRH, uvjeti za prijam djece bili su sljedeći:¹⁴

- a) da je majka djeteta preko dana zaposlena izvan kuće
- b) da dijete nije mlađe od 1 mjesec ni starije od 3 godine
- c) da kod djeteta nema zdravstvenih kontraindikacija za prijam u jaslice
- d) da dijete ne dolazi iz infektivne sredine, tj. da u stanu nije bilo zaraznih oboljenja u posljednja 3 tjedna, te da nema osoba koje su posljednjih 10 do 12 dana otpuštene iz zarazne bolnice
- e) da dijete zaista nije imalo kod kuće ni jednog člana obitelji koji bi za vrijeme odsutnosti zaposlene majke mogao istinski primiti na sebe čuvanje, njegu, ishranu i odgoj djeteta.

S obzirom na to da su pri Glavnoj direkciji osnovane i započele s radom dječje jaslice, bilo je potrebno da se propišu uvjeti pod kojima bi se djeca u njih primala i iznos koji bi roditelji morali plaćati kao svoj doprinos za uzdržavanje jaslica. Tim povodom je 7. kolovoza 1948. Sekretarijat zagrebačke Glavne direkcije upoznao svoga glavnog direktora da za rad i organizaciju dječjih jaslica na području NRH postoje propisi Uredbe o dječjim jaslicama (Narodne novine NRH, br. 109 od 10. prosinca 1947.). Članom 18. te Uredbe predviđeno je donošenje spomenutih propisa, ali ti do tada nisu bili objavljeni. Propisi Uredbe nisu bili dovoljni za organizaciju jaslica, jer su davali samo glavne konture, dok je donošenje detalja bilo predviđeno, kao što sam već naglasio, posebnim propisima. Do tada je postojao samo nacrt tih propisa, koji se nalazio u Uputama za osnivanje i rad dječjih jaslica koje je izradilo Ministarstvo narodnog zdravlja NRH, ali koje još nisu stupile na snagu. U čl. 19. toga nacrta propisani su uvjeti za primanje djece u jaslice. Sekretarijat je predložio svome glavnom direktoru da se, iako ti propisi nisu

¹¹ HR-HDA 1576, spis ur. br. 15791/1948.

¹² HR-HDA 1576, spis ur. br. 15792/1948.

¹³ HR-HDA 1576, spis ur. br. 16690/1948.

¹⁴ HR-HDA 1576, spis ur. br. 17965/1948.

službeno vrijedili, do donošenja obaveznih uputa primijene i kod odlučivanja o prijamu djece u jaslice Glavne direkcije.

Isto tako nije bilo riješeno pitanje doprinosa koji su morali plaćati roditelji za opskrbu djece u jaslicama. I o tome su postojali propisi u priloženim uputama, ali nisu mogli biti primijenjeni jer nisu stupili na snagu. No Gradski narodni odbor (GNO) u Zagrebu propisao je iznose koji su roditelji plaćali za smještaj svoje djece u jaslicama GNO-a na području grada. Propisi o tome sadržani su u tar. br. 27. *Odluke o naknadi za prava i usluge*, objavljenoj u Službenom glasniku Gradskog narodnog odbora u Zagrebu, br. 27 od 5. srpnja 1948. Sekretarijat je predložio da se, do donošenja obaveznih propisa, te tarife primijene i na dječje jaslice Glavne direkcije. Ovi prijedlozi su podnijeti u skladu sa sugestijama koje je dalo Ministarstvo narodnog zdravlja NRH.¹⁵

Sekretarica Direkcije eksploatacije željeznica Zagreb Anka Dragnić izvijestila je 16. travnja 1949. Organizacijski odjel Ministarstva željeznica u Beogradu da Direkcija Zagreb ima dječje jaslice koje se nalaze na I. katu zgrade Direkcije. U jaslicama je bilo smješteno ukupno 24 djece. Zaposleno je bilo ukupno 13 osoba i to:¹⁶ Marija Podgornjak - upraviteljica, Ida Jurjević - ekonom, dječje odgojiteljice: Hrisenta Hreljac, Branka Ožvald, Rezika Primc, Slavica Cvenk, Dragica Kopač, Katarina Šepić. Slijedile su: Antonija Bartolac - kuharica, Marija Grčar - pralja, Milka Uščumlić - pomoćna kuharica, Ana Pribanić - čistačica i Mandica Prpić - pomoćna radnica-glačalica.

U smislu izdanog naređenja Sekretarijata Ministarstva željeznica br. 35437/1949. od 28. listopada 1949. o planiranju izgradnje dječjih jaslica i vrtića, Planski sektor Ministarstva željeznica naredio je 14. studenoga 1949. Direkciji željeznica Zagreb da mu u roku od 8 dana dostavi popis mjesta gdje je bilo potrebno izgraditi ili urediti dječje jaslice ili vrtiće, kao i sve ostale moguće podatke.

Sekretar zagrebačke Direkcije željeznica Josip Mladenović odgovorio je 22. studenoga 1949. Planskom sektoru Ministarstva željeznica da se na području njihove Direkcije planira urediti dječje jaslice u Zagrebu, Fonova ulica 6 i to:¹⁷

1. Stambena zgrada bivšeg konačišta za vlakoprnatno osoblje u Fonovoj 6 kod stanice Zagreb Zapadni kolodvor trebala se preurediti u jaslice.

¹⁵ HR-HDA 1576, spis ur. br. 18724/1948., u predmetu ur. br. 1409/1950.

¹⁶ HR-HDA 1576, spis ur. br. 8693/1949.

¹⁷ HR-HDA 1576, spis ur. br. 19958/1949.

2. Ove su jaslice trebale biti namijenjene za sljedeće jedinice: stanica Zagreb Zapadni kolodvor, XVII. sekcija za pružna postrojenja, XVI. nadzorništvo zgrada i elektrosekcija Zagreb Zapadni kolodvor.
3. Godine 1950. predviđena su 6 namještenika za jaslice.
4. Predviđeno je 30 djece koja su trebala biti smještena u jaslice.
5. Jaslice su trebale biti dobivene adaptacijom zgrade Fonova 6, koja se tada nalazila u završnoj fazi.
6. Veličina jaslica iznosila je 183 m² (sobe i kuhinja) te 80 m² podruma (praonica, glačalonica, skladište i drvarnice).
7. Vrijednost građevinskih radova, koji su još bili potrebni, iznosila je cca 100.000 dinara.
8. Vrijednost opreme iznosila je cca 150.000. dinara.

U vezi dopisa Odsjeka za eksproprijaciju Direkcije željeznica Zagreb od 31. siječnja 1950. Direkcija željeznica Karlovac je 25. svibnja 1950. dostavila zatražene podatke za eksproprijaciju zemljišta za gradnju stambenih zgrada, dječjih jaslica i dječjeg vrtića i to (vezano uz dječje jaslice i vrtić):¹⁸

1. Split, gradnja dječjih jaslica, predviđena površina pod zgradom bila je 145 m². Trebalo je eksproprijirati cijelu površinu u nacrtu lokacije crveno šrafrirano u površini cca 750 m². Odobrenje Gradskog NO-a br. 25314/1949. od 9. studenoga 1949. je postojalo, kao i suglasnost Urbanističkog instituta i suglasnost PAZ¹⁹ br. Str. Pov. 83/1950. od 2. ožujka 1950.
2. Karlovac, gradnja dječjih jaslica i dječjeg vrtića koji su se trebali vratiti na površini u nacrtu lokacije označeno s VI. Površina pod zgradom bila je 145 m². Za dječji vrtić predviđeno je 300 m². Odobrenje Gradskog NO br. 2856/1950. od 28. siječnja 1950. i suglasnost Urbanističkog instituta u Zagrebu broj 184/1950. od 26. siječnja 1950. je postojalo, kao i suglasnost PAZ br. Str. Pov. 83/1950. od 2. ožujka 1950.
3. Rijeka, gradnja dječjih jaslica. Površina pod zgradom bila je 145 m². U priloženom nacrtu lokacije odobrena je površina od 6.200 m² i to stoga što je ranije bila predviđena gradnja 11 stambenih zgrada s 4 stana i dječje jaslje. Revizijom plana investicija otpala je gradnja stambenih zgrada, pa su se prema

¹⁸ HR-HDA 1576, spis ur. br. 7815/1950.

¹⁹ Protuvavionska zaštita

tome u 1950. na tom zemljištu trebale graditi samo dječje jaslice. Odobrenje Gradskog NO Rijeka je postojalo.

Direkcija željeznica Karlovac priložila je za sve objekte potvrdu da su financijska sredstva osigurana i da je gradnja tih objekata bila u planu za godinu 1950.

Željeznička radionica Zagreb je u 1950. godini adaptirala u svojoj vlastitoj režiji dječje jaslice. Izvedba navedenog rada odobrena je planom investicija za 1950., sa svotom od 1,463.000 dinara. Početak radova uslijedio je 27. travnja 1950., a završetak 31. kolovoza 1950.²⁰

Dječje jaslice Radionice Zagreb osnovane su 1. kolovoza 1950. Željezničke radionice Zagreb kao osnivač, a otpočele su s radom 15. kolovoza 1950. Jaslice su registrirane pod nazivom Dječje jaslice Željezničke radionice Zagreb. Radnički savjet nije postojao. Jaslice su bile organizirane na principu samostalnosti. Pokriće rashoda za izdržavanje djece crpilo se iz prihoda od roditelja, iz pomoći MDF-a, te iz pomoći Ministarstva socijalnog staranja, kao i potpomaganjem osnivača, tj. Željezničke radionice Zagreb. Jaslicama je upravljala upraviteljica Ljubica Kravar, a za njegovanje djece imala je 4 njegovateljice (Julija Juran, Slavica Car, Ivanka Pecić, Barica Cindrić). Postojale su još i 2 kvalificirane kuharice (Kata Pavelić, Marija Makar) i 4 nekvalificirane radnice (radnice za pranje rublja Marica Gorjanec Mirak i Milica Brutko i čistačice Marija Grčak i Magda Prpić). Kapacitet dječjih jaslica iznosio je 55 djece. Osnovna sredstva Dječjih jaslica iznosila su ukupno 2,289.524,05 dinara nabavne vrijednosti, odnosno 1,462.447 dinara za zgradu dječjeg vrtića, 683.436,75 dinara za opremu jaslica i inventar za dječje jaslice i 143.640,28 za opremu i inventar (konto 0004). U periodu od siječnja do lipnja 1952. u jaslicama se nalazilo 42 djece. Prosječni mjesečni troškovi po jednom djetetu iznosili su 3.913,82 dinara, a dnevni 153,48 dinara.²¹

Direktor zagrebačke Direkcije željeznica Franjo Slovenc je 6. rujna 1950. uputio službama IV., V., VI. i XVI. (Lokomotivska služba, Tehničko-kolska služba, Građevinska služba, Odjeljenje svodnog plana), Sekretarijatu Direkcije i stanici Zagreb Zapadni kolodvor obavijest o tome da su u mjesecu srpnju 1950. otvorene u Stanici Zagreb Zapadni kolodvor dječje jaslice za djecu službenika navedenih službi. Troškovi za ove jaslice nisu bili predviđeni u financijskom planu za 1950. U Saobraćajnoj službi također nije postojao poseban platni fond za jaslice. Navedena Služba nije mogla sama teretiti svoj platni fond s troškovima za jaslice. Iz ovih razloga direktor Slovenc naredio je da svaka od zainteresiranih službi i Sekretarijat do kraja 1950. godine upute u jaslice određeno osoblje na rad, a da ih zadrže u

²⁰ HR-HDA 1576, spis pov. ur. br. 293/1951.

²¹ HR-HDA 1576, spis ur. br. 6844/1952.

svojoj kvoti, da ih opskrbe potrebnim kartama i da im plaćaju na teret svoga platnog fonda.²²

S 10. kolovozom 1950. izvršena je fuzija dječjih jaslica Direkcije željeznica Zagreb s novoosnovanim jaslicama Glavne željezničke radionice Zagreb i Stanice Zagreb Zapadni kolodvor. U povodu toga zagrebačka Direkcija željeznica dostavila je dječjim jaslicama Glavne željezničke radionice Zagreb i Stanice Zagreb Zapadni kolodvor dokumente djece koja su se nalazila u jaslicama Direkcije, a u povodu rasformiranja i fuzije iste, upućena u jaslice spomenutih pravnih subjekata.²³

Sekretar zagrebačke Direkcije željeznica Zagreb dostavio je 7. studenoga 1950. izvještaj direktoru Željezničke radionice Zagreb Ivanu Kučandi u kome je naveo podatak da je od otvorenja dječjih jaslica Direkcije željeznica Zagreb 1. srpnja 1948. do njihovog ukinuća 15. kolovoza 1950. bio u njima smješten određeni broj djece radnika i službenika Željezničke radionice Zagreb i to kako slijedi:²⁴

1948.

u mjesecu VII.	8 djece, što iznosi 200 dana
u mjesecu VIII.	11 djece, što iznosi 275 dana
u mjesecu IX.	12 djece, što iznosi 300 dana
u mjesecu X.	14 djece, što iznosi 350 dana
u mjesecu XI.	13 djece, što iznosi 325 dana
u mjesecu XII.	15 djece, što iznosi 375 dana

1949.

u mjesecu I.	14 djece, što iznosi 350 dana
u mjesecu II.	14 djece, što iznosi 350 dana
u mjesecu III.	12 djece, što iznosi 300 dana
u mjesecu IV.	17 djece, što iznosi 425 dana
u mjesecu V.	19 djece, što iznosi 475 dana
u mjesecu VI.	18 djece, što iznosi 450 dana
u mjesecu VII.	17 djece, što iznosi 425 dana
u mjesecu VIII.	17 djece, što iznosi 425 dana
u mjesecu IX.	17 djece, što iznosi 425 dana
u mjesecu X.	17 djece, što iznosi 425 dana
u mjesecu XI.	17 djece, što iznosi 425 dana
u mjesecu XII.	17 djece, što iznosi 425 dana

²² HR-HDA 1576, spis ur. br. 10971/1950.

²³ HR-HDA 1576, spis ur. br. 11409/1950.

²⁴ HR-HDA 1576, spis ur. br. 14351/1950.

1950.

u mjesecu I.	15 djece, što iznosi 375 dana
u mjesecu II.	15 djece, što iznosi 375 dana
u mjesecu III.	14 djece, što iznosi 350 dana
u mjesecu IV.	15 djece, što iznosi 375 dana
u mjesecu V.	12 djece, što iznosi 300 dana
u mjesecu VI.	13 djece, što iznosi 325 dana
u mjesecu VII.	15 djece, što iznosi 375 dana
u mjesecu VIII.	14 djece, što iznosi 350 dana
Svega:	9.550 dana

Budući da je kapacitet jaslica Direkcije Zagreb bio 24 djece, iz izloženog se jasno vidi koliko je mali broj mjesta preostao za smještaj djece željezničara zaposlenih kod ostalih željezničkih jedinica i poduzeća u Zagrebu.

S obzirom na to da je Željeznička radionica Zagreb imala neka potraživanja prema zagrebačkoj Direkciji, sekretar Direkcije Zagreb upozorio je Željezničku radionicu da će, ako ostane kod navedenog traženja, Direkcija biti primorana zatražiti povrat svih troškova oko zbrinjavanja djece radnika i službenika Željezničke radionice u svojim jaslicama i to za sve vrijeme njihova postojanja.

Načelnik Saobraćajne službe zagrebačke Direkcije željeznica upozorio je 14. listopada 1950. šefa Stanice Zagreb Zapadni kolodvor da je ustanovljeno po kontrolnim organima i Direkcije željeznica Zagreb i Gradskog narodnog odbora (Zdravstvena služba) da dječje jaslice pri Stanici Zagreb Zapadni kolodvor nemaju nikakvog nadzora nad radom kao ni potrebama, te su jaslice toliko zapuštene, da je Gradski narodni odbor najavio da će ih morati zatvoriti ako se stanje ne popravi. Stanica je imala mogućnosti da stanje popravi, što joj je i bila dužnost kao osnivaču. Izgovor da nema radne snage je otpadao, jer su od normiranih mjesta dva bila prazna. S druge strane, prema izvješću Sekretarijata Direkcije, bilo je u jaslicama 27 djece, a 11 namještenika. Uprava jaslica nije imala nikakve podrške Stanice Zagreb Zapadni kolodvor. Stalno je dobivala odgovor: "Nas se jaslice ne tiču". Zemaljski odbor sindikata isto je upozoren o neuređenosti stanja i nadzora u tim jaslicama, te je intervenirao za rješavanje tog pitanja.

Na temelju konstatiranog stanja, a imajući u vidu objektivne mogućnosti, bilo je jasno da je stanje uvjetovano subjektivnim manama, te je načelnik Saobraćajne službe naredio sljedeće:²⁵

²⁵ HR-HDA 1576, spis ur. br. 13890/1950.

1. Šef Stanice osobno će voditi nadzor nad radom, stanjem i potrebama dječjih jaslica.
2. Ako ne može stići, u izuzetnim situacijama zadužit će službenika koji će o jaslicama dnevno voditi računa.
3. Do 20. listopada 1950. stanje će organizacijski riješiti šef Stanice (u suglasnosti s personalnim referentom, sindikalnom i partijskom organizacijom) i podnijeti izvješće.
4. Unutar odobrene stanične norme predložiti će eventualne promjene u korist jaslica, za što se ne vidi potreba s obzirom na broj djece.
5. Za dotadašnje propuste podnijet će šef Stanice Zagreb Zapadni kolodvor opravdanje uz naznaku zvanja i plaće – za sebe i eventualno za odgovornog službenika. Rok do 20. listopada 1950. Napominje se da će, ako se ovo u određenom roku ne riješi i ako se ne dostave izvješća, šef Stanice odgovarati disciplinski (a i krivično ako je u pitanju zdravlje djece!), što se drži da šef Stanice neće dopustiti kao službenik koji je dobro upoznat sa zakonskim propisima i smjernicama današnjice.

Dana 1. veljače 1952. ukidaju se Dječje jaslice Zagreb Zapadni kolodvor, Fonova ulica br. 6, te se ujedno fuzioniraju s Dječjim jaslicama Željezničke radionice Zagreb, Trnjanska cesta 1. Prema Ugovoru sklopljenom 22. siječnja 1952. između Direkcije željeznica Zagreb i Željezničke radionice Zagreb, potonja preuzima u svoje jaslice najviše 15 djece starosti ispod tri godine. Od službenika i radnika Dječjih jaslica Zagreb Zapadni kolodvor, Željeznička radionica Zagreb preuzela je dva službenika-radnika.²⁶

Na temelju čl. 15. i 47. *Zakona o Narodnim odborima gradova i gradskih općina*²⁷, Narodni odbor grada Zagreba (NOGZ) donio je na 7. sjednici Gradskog vijeća održanoj 21. travnja 1953. i 7. sjednici Vijeća proizvođača održanoj 16. travnja 1953. Rješenje temeljem kojeg je NOGZ preuzeo od Željezničke radionice "Ivan Krajačić" (bivša Željeznička radionica Zagreb) dječje jaslice na Trnjanskoj cesti iza br. 5/a i to uz ove uvjete:²⁸

1. Željeznička radionica "Ivan Krajačić" bila je dužna podmiriti sve obveze spomenutih jaslica, koje su nastale do dana primopredaje.

²⁶ HR-HDA 1576, spis ur. br. 1195/1952.

²⁷ *Narodne novine. Službeni list Narodne Republike Hrvatske* (Zagreb) (dalje: NN). 36(1952), NN 8(1953), NN 43(1953).

²⁸ *Službeni glasnik Narodnog odbora grada Zagreba* (Zagreb). 22-24(1953), str. 105.

2. Spomenuto poduzeće bilo je dužno besplatno predati Narodnom odboru grada Zagreba sav inventar i svu ostalu imovinu koja je svojedobno bila predana navedenim jaslicama za njezino redovno poslovanje. Vrijednost ove imovine trebala je biti ustanovljena prigodom primopredaje.
3. Spomenuto poduzeće bilo je dužno besplatno predati NOGZ-u na upotrebu i korištenje zgrade, u kojoj su se tada nalazile spomenute jaslice.
4. Primopredaja inventara i ostale imovine trebala se obaviti na propisan način.
5. O korištenju zgrade za smještaj jaslica, kao i o ostalim okolnostima važnim za nesmetano poslovanje jaslica, trebao se sklopiti pismeni ugovor sa Željezničkom radionicom "Ivan Krajačić".

Narodni odbor grada Zagreba preuzeo je od dječjih jaslica Željezničke radionice "Ivan Krajačić" sljedeće osoblje: 1 ekonomu, 5 dječjih njegovateljica i 5 pomoćno-tehničkog osoblja. Preuzete dječje jaslice ušle su u sastav Higijenskog zavoda. Provedba ovog Rješenja povjerena je Savjetu za narodno zdravlje i socijalnu politiku Narodnog odbora grada Zagreba.

Zaključak

Sustav socijalne skrbi na željeznici uvijek je bio izuzetno dobro organiziran i razvijen. Željeznice su kroz cijelu svoju povijest imale izrazito naglašenu socijalnu komponentu. Postoji mnoštvo primjera za to, kao npr. primanje socijalno nezbrinute djece na izučavanje zanata, povlaštena vožnja za omladince i socijalnu ugroženu djecu itd. U ovom članku obrađeno je osnivanje i rad željezničkog vrtića, odnosno jaslica. Prve željezničko dječje obdanište osnovano je davne 1928. godine. Osim što je navedeno Obdanište preko dana držalo redovito djecu siromašnih željezničara, negovalo ih i prehranjivalo, a po potrebi i liječilo, ono je uvelo i redoviti pregled sve željezničarske djece koja su mogla doći tjedno jedanput na opći pregled. Ondje je stručnjak, liječnik Obdaništa, davao majkama savjete o prehrani, liječenju, higijenskom odgoju, tako da se moglo reći bez ikakvog umišljaja da je Obdanište činilo i više nego što je to zapravo i bila njegova zadaća. Nakon završetka 2. svjetskoga rata, navedena plemenita uloga samo je nastavljena. Jaslice su se izdržavale iz sredstava koje je davala željeznica i doprinosa roditelja. Godine 1953. željezničke jaslice potpale su direktno pod grad Zagreb, da bi ušle u sastav Higijenskog zavoda.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

1. HR-HDA 1353. Zbirka pravila (ZP), Grupa VI, građanske stranke
2. HR-HDA 1576. Direkcija Jugoslavenskih državnih željeznica Zagreb (1945. – 1953.)

LITERATURA

1. *ISAAR (CPF), Međunarodna norma arhivističkoga normiranoga zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji*, Priredilo Ad hoc Povjerenstvo za norme opisa, Pariz, Francuska, 15. - 20. studenoga 1995. (konačna verzija koju je odobrilo Međunarodno arhivsko vijeće, Zagreb, 1999.
2. *ISAAR (CPF), Međunarodni standard arhivističkoga normiranoga zapisa za pravne i fizičke osobe i za obitelji (drugo izdanje)*, Međunarodno arhivsko vijeće, Sarajevo, 2004.
3. *Narodne novine. Službeni list Narodne Republike Hrvatske* (Zagreb). 36(1952)
4. *Narodne novine. Službeni list Narodne Republike Hrvatske* (Zagreb). 8(1953)
5. *Narodne novine. Službeni list Narodne Republike Hrvatske* (Zagreb). 43(1953)
6. *Narodne novine. Službeni list Republike Hrvatske* (Zagreb). 105(1997)
7. *Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* (Beograd). 128(1922)
8. *Službeni glasnik Narodnog odbora grada Zagreba* (Zagreb). 22-24(1953)

Siniša Lajnert

Railway nursery in Zagreb (1945–1953)

ABSTRACT

This paper describes state railway nursery since the end of the Second World War to 1953. The paper is based entirely on the study of the archival records held in the Croatian State Archives, and is compliant with elements of international archival standards ISAAR (CPF). The first railway kindergarten started to work in 1928. The Royal Banate Administration of the Sava Banate in Zagreb approved the rules for the first railway kindergarten and spa in Zagreb on September the 12th, 1931. The nursery was maintained from the railway's funds and the contributions of parents. In 1953 the nursery is donated to the National Committee in Zagreb. The railway nursery entered the composition of the Zagreb's Hygiene Institute.

Key words: kindergarten, nursery, railway